

ISSN 2411-5215 (Print)

ISSN 2519-4828 (Online)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

***ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ***

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (17)

Чернігів 2019

УДК 330(066)

П78

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-1(17)

Друкується за рішенням вченої ради Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 2 від 25.02.2019). Науковий журнал «Проблеми і перспективи економіки та управління» внесено до переліку наукових фахових видань України, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2017 р. № 1714.

Журнал розміщено у таких базах даних: НБУ ім. Вернадського, eLIBRARY.RU, українська науково-освітня мережа «УРАН», реферативна база даних «Україніка наукова», USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine).

Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Чернігів. нац. П78 технол. ун-т. – Чернігів : ЧНТУ, 2019. – № 1 (17). – 286 с.

У цьому випуску журналу «Проблеми і перспективи економіки та управління» вміщено статті, присвячені теоретичним проблемам розвитку національної економіки; галузевим аспектам розвитку національного господарства; проблемам менеджменту та розвитку продуктивних сил регіону, фінансовим ресурсам; обліку, контролю та аудиту.

Журнал «Проблеми і перспективи економіки та управління» буде корисним для науковців, аспірантів, магістрантів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 330(066)

Головний редактор:

Шкарлет С. М., доктор економічних наук, професор.

Заступники головного редактора:

М. П. Бутко, доктор економічних наук, професор;

Ж. В. Дерій, доктор економічних наук, професор;

В. П. Ільчук, доктор економічних наук, професор;

В. Г. Маргасова, доктор економічних наук, професор.

Члени редакційної колегії:

Н. М. Вдовенко, доктор економічних наук, професор;

Л. М. Газуда, доктор економічних наук, доцент;

М. В. Газуда, доктор економічних наук, доцент;

Т. А. Гоголь, доктор економічних наук, професор;

О. І. Гонта, доктор економічних наук, професор;

Є. А. Поліщук, доктор економічних наук, професор;

М. П. Сагайдак, доктор економічних наук, професор;

І. Г. Брітченко, доктор економічних наук, професор, Державний вищий навчальний заклад імені професора Станіслава Тарновського (м. Тарнобжег, Польща);

Гросу Вероніка, доктор економічних наук, професор, Сучавський університет ім. Штефана чел Маре (м. Сучава, Румунія);

Солюнок Маріан, кандидат економічних наук, Сучавський університет ім. Штефана чел Маре (м. Сучава, Румунія);

М. В. Дубина, кандидат економічних наук, доцент;

К. Г. Космулес, кандидат економічних наук, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (м. Сучава, Румунія).

Відповідальний секретар:

Дубина Максим Вікторович

мобільний телефон: +38 (099) 376-32-87

e-mail: maksim-32@ukr.net

mvdubyna@gmail.com

Facebook: <https://www.facebook.com/Проблеми-і-перспективи-економіки-та-управління-1726912017529159/>

ISSN 2411-5215 (Print)
ISSN 2519-4828 (Online)

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
CHERNIHIV NATIONAL UNIVERSITY OF TECHNOLOGY**

**PROBLEMS AND PROSPECTS
OF ECONOMICS
AND MANAGEMENT**

SCIENTIFIC JOURNAL

ISSUE № 1 (17)

Chernihiv 2019

UDC 330(066)

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-1(17)

Published by the decision of the Academic Council of the Chernihiv National University of Technology (protocol № 2 dated 25.02.2019). Scientific journal “Problems and prospects of economics and management” is included into the list of scientific specialized editions of Ukraine, approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated December 28, 2017 № 1714.

Journal has been included in the international scientometric database eLIBRARY.RU, “URAN”, abstract database “Ukraine Science”, USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine).

Problems and prospects of economics and management : scientific journal / Chernihiv National University of Technology. – Chernihiv : Chernihiv National University of Technology, 2019. – № 1 (17). – 286 p.

The articles on theoretical problems of the national economy development, sectorial aspect development of the national economy, the problems of management and development of the productive forces of the region, finance resources, accounting, control and audit have been published in this issue of the scientific journal “Problems and prospects of economics and management”.

“Problems and prospects of economics and management” will be helpful for researchers, postgraduate and undergraduate students and students of higher educational institutions.

UDC 330(066)

Chief Editor:

Shkarlet S. M., Doctor of Economics, Professor.

Deputy Editors in Chief:

Butko M. P., Doctor of Economics, Professor;

Ilchuk V. P., Doctor of Economics, Professor;

Derii Zh. V., Doctor of Economics, Professor;

Marhasova V. G., Doctor of Economics, Professor.

Members of the Editorial Board:

Vdovenko S. M., Doctor of Economics, Professor;;

Hazuda L. M., Doctor of Economics, Professor;

Hazuda M. V., Doctor of Economics, Professor;

Hohol T. A., Doctor of Economics, Professor;

Honta O. I., Doctor of Economics, Professor;

Polishchuk Ye. A., Doctor of Economics, Professor;

Sahaidak M. P., Doctor of Economics, Professor;

Britchenko I. F., Doctor of Economics, Professor, State Higher Educational Institution named prof. Stanislaus Tarnowski (Tarnobrzeg, Poland);

Grosu Veronica, Doctor of Economics, Professor; Stefan cel Mare University (Suceava, Romania);

Socoliuc Marian, PhD in Economics, Stefan cel Mare University (Suceava, Romania);

Dubyna M. V., PhD in Economics, Associate Professor;

Cristina Gabriela Cosmulese, PhD in Economics, Stefan cel Mare University (Suceava, Romania).

Responsible Secretary:

Dubyna Maksym

cellphone: +38 (099) 376-32-87

e-mail: maksim-32@ukr.net

mvdubyna@gmail.com

Facebook: <https://www.facebook.com/Проблеми-і-перспективи-економіки-та-управління-1726912017529159/>

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

<i>Льчук В.</i> Синергетичний ефект функціонування кластера.....	9
<i>Кифяк В., Дмитрієва О., Сироїзко К.</i> Безробіття в Україні та шляхи його подолання.....	19
<i>Коломієць В.</i> Інституціональна структура людського капіталу.....	26
<i>Назаркевич І., Кривень О., Ревко А.</i> Еволюція структурних трансформацій у світовій економіці: досвід для України.....	33
<i>Kazarian G.</i> Development of a state policy of social adaptation of disabled persons in Ukraine.....	41

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

<i>Замлинський В.</i> Реноваційні механізми інтенсифікації підприємств агропродовольчого сектору.....	50
<i>Краснокутська Н., Госн С.</i> Пріоритизація ключових стейкхолдерів підприємств кондитерської промисловості.....	60
<i>Савченко В.</i> Інвестування в житлове будівництво та комунальне господарство: від «хрущовок» до інноваційних новобудов.....	69
<i>Кушнір С.</i> Місце економічної безпеки аграрного сектору в поліструктурних системах національної безпеки держави.....	80
<i>Пілевич Д.</i> Роль електронної комерції в розвитку інформаційної економіки.....	88
<i>Ющенко Н.</i> Економіко-математичний інструментарій планування розвитку та розміщення підприємств із переробки сміття в Україні.....	96
<i>Рябуха Г.</i> Державне регулювання та прогнозування розвитку птахівництва як перспективної галузі тваринництва.....	107
<i>Чут М.</i> Концепція стратегії вартісно-орієнтованого управління підприємством.....	114
<i>Білінчук В., Соболева-Терещенко О.</i> Дослідження пивного ринку України: сучасний стан та перспективи розвитку.....	122

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

<i>Коваленко Ю., Літвін Я.</i> Фінансові інструменти, їх класифікації та напрями інноваційних розвідок.....	132
<i>Лисенко І.</i> Механізм взаємодії регіональних інноваційних кластерів та вищої освіти.....	142
<i>Самійленко Г.</i> Кластерні структури регіонів України: теоретичні аспекти, проблеми та перспективність практичної реалізації.....	155
<i>Bazilinska O., Panchenko O.</i> Transport component of the economy as a basis for sustainable development of the region.....	166

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

<i>Вовк В., Мовчан А.</i> Сучасні тенденції організації банківського нагляду в контексті запровадження ризик-орієнтованого підходу.....	173
<i>Виговська В., Чхайдзе В.</i> Сучасні тенденції розвитку корпоративного сектору України.....	182
<i>Д'яконова І., Павленко Л., Криклій О.</i> Сучасний стан та перспективи колаборації банків та FINTECH.....	190
<i>Ткаченко Н.</i> Вектори розвитку інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні.....	200

<i>Шкарлет С., Дубина М.</i> Особливості взаємодії креативних індустрій та фінансових установ.....	207	
<i>Дятлова Ю.</i> Концепція конкурентної інтерналізації в банківському секторі: еволюція теорій і наукові положення	219	
<i>Кальченко О., Однолько Я.</i> Бюджетування як інструмент фінансового планування на підприємстві.....	228	
<i>Момот О.</i> Методологічний базис дослідження процесів глобальної експансії транснаціонального банківського капіталу	235	
<i>Мороз Н., Селецька Т.</i> Тенденції кредитного ризику банківської системи та управління ним.....	245	
<i>Шишкіна О.</i> Термінологічні проблеми пізнання природи фінансового ризику.....	253	
ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ		
<i>Маргасова В., Гоголь Т., Колоток В.</i> Управлінська звітність малих підприємств (на прикладі ТОВ «Менський комунальник»).....	265	
ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАЧІ РУКОПИСІВ НАУКОВИХ СТАТЕЙ		272

CONTENT

THEORETICAL PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT
OF THE NATIONAL ECONOMY

<i>Ilichuk V.</i> Synergetic effect of cluster functioning.....	9
<i>Kyfyak V., Dmytriieva O., Syroizhko K.</i> Unemployment in Ukraine and ways to overcome it.....	19
<i>Kolomiets V.</i> Institutional structure of human capital	26
<i>Nazarkevych I., Kryven O., Revko A.</i> Evolution of structural transformations in the world economy: experience for Ukraine	33
<i>Kazarian G.</i> Development of a state policy of social adaptation of disabled persons in Ukraine	41

SECTORAL ASPECT OF THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

<i>Zamlynskyi V.</i> Renovation mechanisms of intensification of enterprises of the agroindustrial sector	50
<i>Krasnokutska N., Ghosn S.</i> Prioritization of key stakeholders of the confectionery enterprises.....	60
<i>Savchenko V.</i> Invested in housing construction and communal household: from «khrushovok» to innovative new buildings.....	69
<i>Kushnir S.</i> Place of economic security of the agrarian sector in poly-structural systems of the national safety of the state.....	80
<i>Pilevych D.</i> The role of electronic commerce in the development of information economy.....	88
<i>Yushchenko N.</i> Economic and mathematical tools for planning of development and placement of enterprises for the processing of garbage in Ukraine.....	96
<i>Ryabukha G.</i> State regulation and forecasting of poultry breeding as a prospective livestock industry.....	107
<i>Chut M.</i> The concept of cost-oriented enterprise management strategy	114
<i>Bilinchuk V., Sobolieva-Tereshchenko O.</i> Current status and development prospects of the Ukraine beer market.....	122

PROBLEMS OF MANAGEMENT AND DEVELOPMENT
OF THE PRODUCTIVE FORCES OF THE REGION

<i>Kovalenko Yu., Litvin Ya.</i> Financial instruments, their classification and directions of innovative researches	132
<i>Lysenko I.</i> Interaction mechanism of regional innovative clusters and higher education	142
<i>Samiilenko G.</i> Cluster structures of ukrainian regions: theoretical aspects, problems and perspectives of practical implementation	155
<i>Bazilinska O., Panchenko O.</i> Transport component of the economy as a basis for sustainable development of the region.....	166

FINANCIAL RESOURCES: THE PROBLEMS OF FORMATION AND USAGE

<i>Vovk V., Movchan A.</i> Modern trends of the organization of banking supervision in the context of implementation of the risk-oriented approach.....	173
<i>Vyhovska V., Chkhaidze V.</i> Modern tendencies of development of corporate sector in Ukraine	182
<i>Diakonova I., Pavlenko L., Kryklii O.</i> Current state and prospects of collaboration of banks and FINTECH	190

<i>Tkachenko N.</i> The vectors of development of private pension funds investment activities ...	200
<i>Shkarlet S., Dubyna M.</i> Features of interaction creative industries and financial institutions	207
<i>Diatlova Yu.</i> Concept of competitive internalization in the banking sector: evolution of theories and scientific provisions	219
<i>Kalchenko O., Odnolko Ya.</i> Budgeting as a tool for financial planning at the enterprise	228
<i>Momot O.</i> The methodological basis of research of processes of global expansion of transnational banking capital	235
<i>Moroz N., Seletska T.</i> Credit risk trends of the banking system and management of them	245
<i>Shyshkina O.</i> Terminological problems of knowledge of nature of financial risk	253

ACCOUNTING, CONTROL AND AUDIT: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

<i>Margasova V., Gogol T., Kolotok V.</i> Manager reports of small enterprises (in the example of «Menskyi Komunalnyk» LLC)	265
---	-----

BASIC REQUIREMENTS FOR EXECUTION AND SUBMISSION OF MANUSCRIPTS OF SCIENTIFIC ARTICLES	272
--	------------

УДК 336.71.025.13

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-1(17)-173-181

*Вікторія Вовк, Анастасія Мовчан***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ
В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ***Вікторія Вовк, Анастасія Мовчан***СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ОРГАНИЗАЦИИ БАНКОВСКОГО НАДЗОРА
В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ РИСК-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА***Viktoriia Vovk, Anastasia Movchan***MODERN TRENDS OF THE ORGANIZATION OF BANKING
SUPERVISION IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION
OF THE RISK-ORIENTED APPROACH**

Оскільки зміни у світовій економіці привели до активізації процесу трансформації банківського нагляду, спрямованого на підвищення ефективності контролю управління основними ризиками діяльності банків. У статті проаналізовано роль банків як головного інформатора Державної служби фінансового моніторингу. Розглянуто сучасні тенденції розвитку банківської системи, зокрема ризики, з якими вона стикається, та приклади організаційної структури банківського нагляду інших країн. З'ясовано 5 головних пріоритетів розвитку світового банківського простору. Досліджено запроваджену в Україні систему фінансового моніторингу банків, визначено основні напрями розвитку та вдосконалення системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом через банківську систему.

Ключові слова: фінансовий моніторинг; банківський нагляд; світовий досвід; банківські ризики; світовий банківський простір.

Рис.: 4. Бібл.: 14.

Поскольку изменения в мировой экономике привели к активизации процесса трансформации банковского надзора, направленного на повышение эффективности контроля управления основными рисками деятельности банков. В статье проанализирована роль банков как главного информатора Государственной службы финансового мониторинга. Рассмотрены современные тенденции развития банковской системы, в частности риски, с которыми она сталкивается, и примеры организационной структуры банковского надзора других стран. Выявлено 5 главных приоритетов развития мирового банковского пространства. Исследована введенную в Украине систему финансового мониторинга банков, определены основные направления развития и совершенствования системы противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем через банковскую систему.

Ключевые слова: финансовый мониторинг; банковский надзор; мировой опыт; банковские риски; мировой банковский простор.

Рис.: 4. Библ.: 14.

As changes in the global economy have led to an intensification of the process of transformation of banking supervision, aimed at increasing the effectiveness of control over management of the main risks of banks, the role of banks as the main informer of the State Financial Monitoring Service is analyzed in the article. The contemporary tendencies of the banking system development, including the risks it faces and examples of the organizational structure of banking supervision of other countries, are considered. The five main priorities of the development of the world banking environment were ascertained. The system of financial monitoring of banks introduced in Ukraine was investigated, the main directions of development and improvement of the counteraction to the legalization (laundering) of the proceeds from crime through the banking system were determined.

Keywords: financial monitoring; bank supervision; world experience; bank risks; world banking space.

*Fig.: 4. References: 14.***JEL Classification:** E59

Постановка проблеми. На тлі глобалізації ринків і фінансових потоків у поєднанні з їх віртуалізацією, появи та успішного функціонування інтернет-банкінгу, інтернет-трейдингу спостерігається зростання організованої злочинності, що загострює питання підтвердження законності джерел походження коштів. Збільшення обсягів злочинів, пов'язаних із відмивання коштів та фінансуванням тероризму, обумовлюють необхідність розпізнавання первинних джерел походження доходів та впровадження індикаторів, що будуть розпізнавати підозрілі операції. Беручи до уваги те, що процес відмивання коштів перестав бути незвичним для ділового середовища, який контролювати майже неможливо, саме банки можуть бути залучені до процесів легалізації незаконних доходів [1; 2]. Запобігання і протидія використанню фінансової системи країни з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму – порівняно нова сфера діяльності як для національних органів регулювання і

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

нагляду, так і для сукупності фінансових, а також спеціально визначеної категорії нефінансових, підприємств, установ, організацій та професій. Саме тому на перший план серед стратегічних завдань для регуляторів фінансових ринків у всьому світі виходить адаптація до інновацій та їх адекватний аналіз для протидії ризикам і, як наслідок, забезпечення фінансової стабільності банків та банківської системи загалом. За цих обставин використання сучасних методів та інструментів виявлення джерел походження коштів, а також перешкодження легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є актуальним питанням як у науковому, так і у практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей застосування ризик-орієнтованого підходу для протидії відмиванню доходів та фінансування тероризму присвячено значну кількість наукових праць, зокрема, дослідження провідних закордонних учених та вітчизняних практиків і практиків: В. Алієва, Б. А. Бекряшева, Дж. Волкера, Дж. Феверда, Ж. О. Андрійченко, Н. М. Внукової, О. О. Глущенко, І. Б. Дзедзика, О. Дзюблюка, О. М. Колодізева, О. О. Куришко, Р. В. Михайлюка, М. І. Самсонова, І. Б. Семенга, І. М. Чмутової.

Авторами Дж. Волкер та Дж. Феверда [5; 6] представлена гравітаційна модель, що дозволяє оцінити потоки незаконних коштів з/у кожен юрисдикцію у світі.

І. Б. Дзедзиком [7] проаналізовано ризик окремих категорій клієнтів, що можуть становити для банку найбільшу загрозу з погляду легалізації «брудних» грошей.

О. О. Глущенко та І. Б. Семенга [2] узагальнили міжнародний та вітчизняний досвід формування й розвитку інституту фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також розробили пропозиції щодо оцінювання та моделювання ризиків у сфері банківського нагляду.

Ж. О. Андрійченко [8] визначено місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг та запропоновано застосувати комплексний підхід до управління ними.

Б. А. Бекряшев [9] надав характеристику основних економічних злочинів, висвітлив юридичні та економічні аспекти контролю над економічною злочинністю та забезпечення безпеки економічної діяльності держави.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на численні публікації з досліджуваної проблеми та їхню спрямованість на розгляд окремих елементів системи банківського нагляду та регулювання, зокрема ризик-орієнтованого підходу, спостерігається відсутність комплексного бачення тенденцій розвитку останнього в їх загальній сукупності, враховуючи зокрема й міжнародний досвід та національні особливості.

Метою статті є висвітлення останніх тенденцій розвитку банківської системи, ризиків, з якими вона стикається, та вироблення пропозиції застосування ризик-орієнтованого підходу до банківського нагляду з урахуванням міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. До Державної служби фінансового моніторингу від банків надходить найбільша кількість повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Зокрема, протягом 2011–2018 рр. від банківських установ було отримано більше ніж 96 % від загальної кількості повідомлень про фінансові операції, які пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (рис. 1).

У 2015 р. кількість повідомлень, отриманих від банківських установ, збільшилась у порівнянні з 2014 р. на 244,65 % і становила 4 312 637 грн, а у 2017 р. – збільшення на 26,84 %.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Рис. 1. Динаміка кількості повідомлень, отриманих від банківських та небанківських установ, які пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом протягом 2011–2017 рр., шт.

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби фінансового моніторингу [3].

Ефективне функціонування банківської системи, а саме забезпечення її стабільності, неможливо без сучасної системи банківського регулювання та нагляду. Збільшення обсягів операцій, пов'язаних із відмиванням коштів, збільшує важливість заходів запобігання легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. Саме для цих цілей створена система фінансового моніторингу, яка є сукупністю заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [4].

У контексті зазначених тенденцій важливим є застосування сучасних принципів банківського нагляду, прогресивних методик і практик виявлення підозрілих операцій та врахування факторів ризику банківської системи в процесі здійснення фінансового моніторингу, що сприятиме оновленню банківського нагляду відповідно до стандартів ЄС, а також забезпечить прозорість здійснюваних банками України операцій та позитивно впливатиме на процеси детінізації економіки.

Сам тому запровадження ризик-орієнтованого підходу до організації банківського нагляду є одним із найактуальніших напрямів розвитку фінансового моніторингу.

Відповідно на зростання очікувань клієнтів щодо банківських послуг є поява й розвиток нових технологій та бізнес-моделей організації банківського бізнесу. Навіть у юрисдикціях з відносно простими фінансовими системами може існувати велика кількість фірм різного розміру, які здійснюють комплекс заходів зі складними операціями. Функції ризику повинні відповідати типам ризику (бізнес-моделі, кібер-ризиків) та еволюціонувати разом із ними, що зумовлює появу нових методів та інструментів протидії їхнім негативним наслідкам, а також розвиток професійних компетентностей менеджерів. Протягом останніх років спостерігаються помітні зміни в тенденціях походження банківських ризиків. Зокрема, використання великих масивів даних, штучного інтелекту, а також розширеної аналітики прийшли на зміну «поліпшенню клієнтського досвіду». Як наслідок, банки та кредитні спілки в усьому світі ініціюють запровадження технологій «цифрування» та інші інновації до організації банківського бізнесу, використовуючи хмарні технології, передові аналітичні розробки, що дозволяє швидше реагувати на очікування споживачів фінансових послуг.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

На тлі світових тенденцій трансформації банківської сфери першочерговим завданням є розвиток партнерських відносин або розширення співпраці банків із зовнішніми організаціями, що, у свою чергу, потребує модернізації застарілих технологій, переосмислення наявних процесів та організаційних структур.

Можна виділити 5 пріоритетів розвитку світового банківського простору:

- підвищення рівня зобов'язань щодо поліпшення досвіду клієнтів;
- вдосконалення аналітичних якостей даних;
- зниження експлуатаційних витрат;
- пріоритет інвестицій в інновації;
- пріоритет набору та підготовки компетентних кадрів.

У сучасних умовах господарювання ризик бездіяльності значно перевищує ризик інноваційної діяльності. За цих обставин, поєднання нових технологій і можливість доступу до даних реального часу дозволяє фінансовим установам створити персоналізацію в масштабі: фінансова послуга для кожного клієнта в потрібний час відповідно до його вимог.

Враховуючи світові тенденції, фінансові установи повинні комбінувати технології, що дозволить забезпечити клієнтам унікальні ціннісні пропозиції фінансової послуги. Сьогодні не тільки великі банки, але й більш дрібні фінансові установи використовують дані / аналітику з метою кращого розуміння потреб своїх клієнтів і створення безкоштовних цифрових платформ для залучення депозитів і розширення їх географічного охоплення.

Гібридна стратегія забезпечення робочої сили, якої дотримуються більшість банків, передбачає наявність функції самообслуговування клієнтів (застосування технології штучного інтелекту), а також безперешкодний доступ до менеджерів банку з метою вирішення будь-яких складних питань.

Сьогодні фінансові установи по всьому світу переходять від традиційного продукту і послуги (один продукт підходить усім) до гіперперсоналізованого обслуговування клієнта, за якого банки надають індивідуальні продукти, здатні задовольнити їх вимоги та потреби.

Усі зміни, зокрема й інновації, пов'язані з ризиками, а отже, забезпечення нормального функціонування та розвитку системи, яка зосереджена на запобіганні цих ризиків, є одним із першочергових завдань для кожної держави. Треба зазначити, що наглядові органи обмежені ресурсами, що, в свою чергу, призводить до необхідності чіткого визначення пріоритетів при здійсненні наглядової діяльності. Наглядовий контроль підвищує ефективність банківського нагляду шляхом забезпечення раціонального розподілу та перерозподілу ресурсів і процесів. Інструментом, використання якого дозволить ефективно боротися вже з існуючими ризиками та запобігатиме появі нових, є система ризик-орієнтованого банківського нагляду, яка досить вдало функціонує по всьому світу та вже запроваджується в Україні.

Застосування ризик-орієнтованого підходу до банківського нагляду дозволить підвищити ефективність прийнятих управлінських рішень щодо мінімізації негативних наслідків прояву банківських ризиків. Ризик-орієнтований підхід передбачає виділення ресурсів для зон найбільших ризиків, при цьому ризики не усуваються наглядовими органами, а нейтралізуються їхні негативні наслідки найбільш ефективним способом для досягнення встановлених цілей.

Більшість наглядових органів зобов'язані дотримуватися цілей, викладених у статуті та спрямованих на захист інтересів користувачів фінансових послуг, підтримку фінансової стабільності банків та банківської системи загалом, а також запобігання фінансовим злочинам [10]. Необхідно враховувати, що цілі наглядових органів у різних країнах можуть відрізнятися, але пріоритетним завданням у межах принципу побудови ефективної організаційної структури банківського нагляду залишається досягнення цілей за найменших витрат [2].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Національні особливості соціально-економічного розвитку країни та зокрема, принципи функціонування її фінансового ринку й система нагляду за ним обумовлюють вибір організаційної побудови банківського нагляду. Найчастіше центральному банку країни належить ключова роль банківського нагляду, проте в міжнародній практиці можна виділити декілька варіантів участі центрального банку в наглядовому процесі [11]. Приклади організаційної структури банківського нагляду в різних країнах наведено на рис. 2.

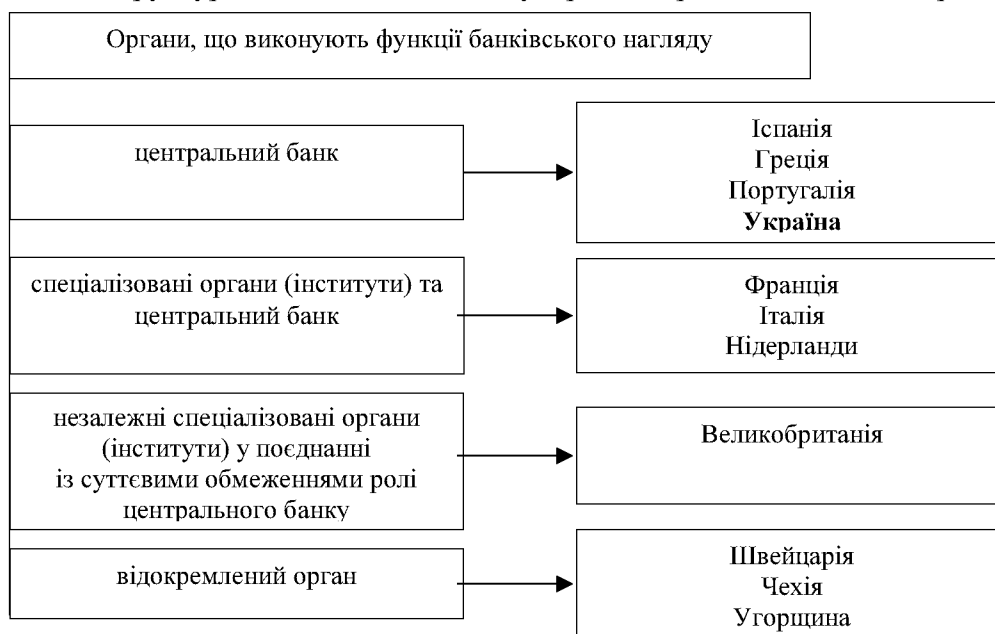

Рис. 2. Організаційні структури банківського нагляду

В Україні діє дворівнева система фінансового моніторингу, яка включає: Державний фінансовий моніторинг та первинний фінансовий моніторинг (рис. 3).

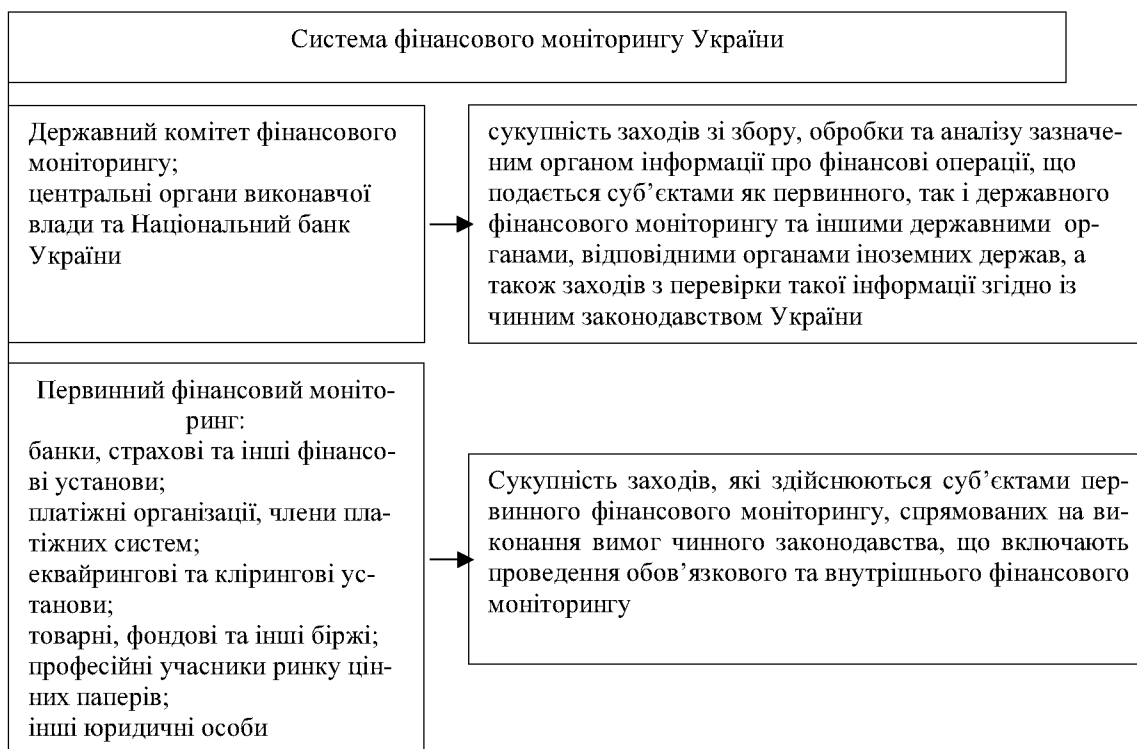

Рис. 3. Система фінансового моніторингу України

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Оцінювання ризику залучення банків до процесу відмивання доходів злочинним шляхом є одним із найважливішим питань фінансового моніторингу, саме тому установи повинні оцінити кожен фінансову операцію з позиції трьох базових категорій ризику: ризику клієнта, країни і послуги [12]. Працівники банків, що відповідають за фінансовий моніторинг, повинні бути проінформовані про список усіх ризикових країн та територій, а також наявних систем протидії відмиванню грошей, наглядових структур та існуючих у тій чи іншій країні систем оцінювання ризиків [1].

Ризик-орієнтований підхід до банківського нагляду в системі фінансового моніторингу в Україні будується на рекомендаціях, наданими FATF.

Згідно з положеннями «Посібника з питань підходу, заснованому на оцінці ризику, в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму» (FATF) процес управління ризиком при здійсненні фінансового моніторингу має включати три основні етапи, які, у свою чергу, поділяються на такі окремі складові:

- визнання фінансовою установою існування ризику;
- застосування прогресивних методик оцінки ризиків;
- розроблення стратегій для управління ідентифікованими ризиками та мінімізації їх негативних наслідків.

Фінансові установи проводять процедури, спрямовані на оцінювання ризиків, контроль за операціями клієнтів із високим ризиком появи ознак легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також розробляють відповідні заходи для мінімізації їхніх негативних наслідків.

Перехід до ризик-орієнтованого підходу до організації банківського нагляду передбачає:

- аналіз бізнес моделей та стратегій банку;
- щорічне стрес-тестування;
- посилений контроль операцій банків із пов'язаними особами.

Також у стратегію банківського нагляду входить підвищення якості розкриття фінансової та пруденційної звітності, гармонізація пруденційних вимог до банків із правовими нормами ЄС та рекомендаціями Базельського комітету [13]. Важливим також є посилення вимог до інформаційної безпеки банків з метою забезпечення безперервної банківської діяльності та її захисту від кібератак. Результати впровадження зазначених напрямів банківського нагляду наведено на рис. 4.

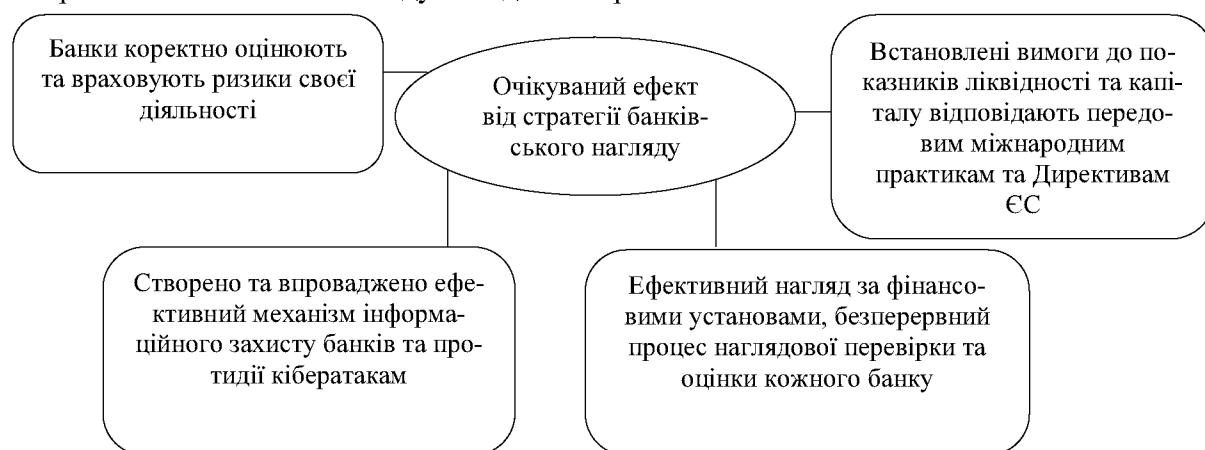

Рис. 4. Очікуваний ефект від запровадження ризик-орієнтованого банківського нагляду

Законодавство кожної країни має свою специфіку, не є винятком й законодавство у сфері боротьби з «відмиванням» грошей. Розглянемо особливості організації банківського нагляду деяких країн, досвідом яких може скористатися Україна. Наприклад, в Австралії для реалізації фінансового моніторингу використовують не лише протидію

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а й ухилення від сплати податків [10]; Китай дотримується чіткого розмежування між окремими структурними підрозділами функцій управління та реалізації фінансового моніторингу в межах єдиного уповноваженого органу; в Італії фінансовий моніторинг підпорядковується центральному банку, а також використовується автоматизована ризик-орієнтована система обробки інформації; у Великобританії діє заборона передачі інформації про податкові правопорушення іншим державам.

Беззаперечно, провідну роль у боротьбі з «відмиванням» доходів відіграють США, Великобританія та Німеччина, законодавство яких більш повно розкриває сутність поняття «брудні гроші» та визначає засоби покарання.

Оскільки банківські установи є суб'єктами первинного фінансового моніторингу та постійно наражаються на ризики, пов'язані з доходами, отриманими злочинним шляхом, доцільно визначити такі пріоритетні заходи та принципи, які б використовувалися відповідними наглядовими органами:

- покращення якості проведення аудиту коштів, переданих до статутного фонду суб'єктів господарювання;
- створення єдиної централізованої бази даних, де б містилася інформація про всі підозрілі операції та такі, що підлягають фінансовому моніторингу;
- перевірка коштів, що надходять з-за кордону під виглядом інвестицій;
- боротьба з корупцією в органах управління фінансових установ [14];
- забезпечення взаємодії контролюючих та правоохоронних органів з метою протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, у тому числі підвищення ефективності взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з суб'єктами первинного моніторингу.

Серед стандартів у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, до виконання яких прагне Україна, визначено такі:

- 1) забезпечення здатності адміністративних, регулюючих, правоохоронних та інших органів здійснювати співробітництво й обмін інформацією на міжнародному та національному рівнях [4];
- 2) криміналізацію відповідних дій, пошук і блокування відповідних доходів для наступної їх конфіскації та надання взаємної правової допомоги у цій сфері;
- 3) встановлення всеосяжного режиму регулювання та нагляду до фінансових установ;
- 4) відповідність встановлених внутрішніх режимів регулювання та нагляду ініціативам регіональних, міжрегіональних та міжнародних організацій, загально визнаним на міжнародному рівні тощо.

Таким чином, для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму застосування ризик-орієнтованого підходу є необхідним інструментом. Його застосування передбачає необхідність запровадження відповідних заходів, а також використання сучасних інструментів ідентифікації, оцінювання та розуміння характеру прояву ризиків, на які вони наражаються. В Україні процес становлення національної системи фінансового моніторингу, зокрема запровадження ризик-орієнтованого банківського нагляду, ще не завершено. Ураховуючи досвід зарубіжних країн, подальший розвиток має відбуватися в напрямі встановлення жорсткого соціального контролю над цими явищами. Це максимально сприятиме утвердженню України у статусі надійного партнера міжнародної спільноти у сфері протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом. При цьому законотворча діяльність має бути орієнтована на гармонізацію вітчизняного законодавства та урахування нових стандартів FATF, а також посилення міжнародного співробітництва, що дозволить забезпечити належне управління ризиками відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, зокрема зменшити наслідки впливу найбільш суттєвих ризиків, таких як репутаційні, операційні, комплаєнсу та концентраційні ризики.

Список використаних джерел

1. Глущенко О. О., Вороніна Р. М. Аналіз основних об'єктів ідентифікації у системі заходів первинного фінансового моніторингу банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. № 6. Т. 2. С. 68–71.
2. Глущенко О. О., Семененко І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія / за ред.: Р. А. Слав'юк. Київ: УБС НБУ, 2014. 386 с.
3. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=88&lang=uk.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Від Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.
5. Gravity Models of Trade-based Money Laundering / Joras Ferwerda, Mark Kattenberg, Han-Hsin Chang, Brigitte Unger, Loek Groot, Jakob Bikker. 2011. *DNB Working Papers 318*. Netherlands Central Bank, Research Department.
6. Walker J. Measuring Global Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 1999. Vol. 3. Iss.: 1. P. 25–37.
7. Дзедзик І. Б. Ризикологічні основи фінансового моніторингу операцій банків. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. Київ, 2010. № 1 (7). С. 153.
8. Андрійченко Ж. О. Фінансовий моніторинг у системі управління ризиками ринків фінансових послуг. *Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг*: монографія / наук. ред. та кер. кол. авт. Н. М. Внукова. Харків: Ексклюзив, 2014. С. 140–150.
9. Бекряшев А. К., Белозеров И. П. Теневая экономика и экономическая преступность. Основы теневой и криминальной экономики. URL: <http://www.kodges.ru/30710-tenevajajekonomika-i-jekonomicheskaja-prestupnost.html>.
10. Москаленко Н. В. Соціально-економічне і політичне значення фінансового моніторингу. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 6 (108). С. 235.
11. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Розвиток фінансового сектора України в умовах формування нової фінансової архітектури: монографія. Київ: Університет банківської справи; Центр наукових досліджень Національного банку України, 2009. 384 с.
12. Леонов С. В., Куришко О. О. Ризики в системі «банк-клієнт» при здійсненні фінансового моніторингу. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2010. № 1, т. 2. С. 173–181.
13. Стратегія Національного банку України. Програма дій 2019. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=86050888>.
14. Максимчук Р. Ф. Проблеми легалізації доходів в сучасних умовах. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. № 2 (10). С. 49–55.

References

1. Hlushchenko, O. O., Voronina, R. M. (2012). Analiz osnovnykh obiektiv identyfikatsii u systemi zakhodiv pervynnoho finansovoho monitorynhu banku [Analysis of the main identification objects in the system of measures of the primary financial monitoring of the bank]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytsky National University*, 6 (2), 68–71 [in Ukrainian].
2. Hlushchenko, O. O., Semehen, I. B., Slaviuk, R. A. (Ed.). (2014). Antylehalizatsiyni finansovyi monitorynh: ryzyk-orientovanyi pidkhid [Anti-legal financial monitoring: risk-oriented approach]. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
3. *Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu [Official site of the state financial monitoring service]*. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=88&lang=uk.
4. Pro zapobihannia ta protydiuu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochyynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia [On prevention and counteraction to the legalization (laundering) of the proceeds from crime, terrorist financing and financing of the proliferation of weapons of mass destruction]. № 1702-VII (on October 14, 2014). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

5. Joras Ferwerda, Mark Kattenberg, Han-Hsin Chang, Brigitte Unger, Loek Groot, Jakob Bikker. Gravity Models of Trade-based Money Laundering (2011). *DNB Working Papers 318*. Netherlands Central Bank, Research Department.
6. Walker J. (1999). Measuring Global Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 3 (1), 25–37.
7. Dzedzyk, I. B. (2010) Ryzykologichni osnovy finansovoho monitorynhu operatsii bankiv [Riskological bases of financial monitoring of operations of banks]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine*, 1 (7), 153 [in Ukrainian].
8. Andriichenko, Zh. O. (2014). Finansovyi monitorynh u systemi upravlinnia ryzykamy ryнкiv finansovykh posluh [Financial monitoring in the financial services risk management system]. In N. M. Vnukov (Ed.), *Rozvytok systemy upravlinnia ryzykamy ryнкiv finansovykh posluh – Development of risk management system for financial services markets* (pp. 140–150). Kharkiv: Ekskluzyv – Exclusive [in Ukrainian].
9. Bekriashev, A. K., Belozarov, I. P. (n.d.). Tenevaia ekonomika i ekonomicheskaiia prestupnost. Osnovy tenevoi i kriminalnoi ekonomiki [The shadow economy and economic crime. Fundamentals of the shadow and criminal economy]. Retrieved from <http://www.kodges.ru/30710-tenevajekonomika-i-jekonomicheskaja-prestupnost.html>.
10. Moskalenko, N. V. (2010). Sotsialno-ekonomichne i politychne znachennia finansovoho monitorynhu [Socio-economic and political significance of financial monitoring]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of the economy*, 6 (108), 235 [in Ukrainian].
11. Naumenkova, S. V., Mishchenko, S. V. (2009). *Rozvytok finansovoho sektora Ukrainy v umovakh formuvannia novoi finansovoi arkhitektury [Development of the financial sector of Ukraine in the context of the formation of a new financial architecture]*. Kyiv: Universytet bankivskoi spravy; Tsentr naukovykh doslidzhen Natsionalnoho banku Ukrainy [in Ukrainian].
12. Lieonov, S. V., Kuryshko, O. O. (2010). Ryzyky v systemi «bank-kliient» pry zdiisnenni finansovoho monitorynhu [Risks in the «bank-client» system in the course of financial monitoring]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika» – Visnyk of Sumy State University. Series «Economics»*, 1 (2), 173–181 [in Ukrainian].
13. *Stratehiia Natsionalnoho banku Ukrainy. Prohrama dii 2019 [Strategy of the National Bank of Ukraine. Program of Action 2019.]*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=86050888>.
14. Maksymchuk, R. F. (2013). Problemy lehalizatsii dokhodiv v suchasnykh umovakh [Problems of legalization of incomes under modern conditions]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii – Economy. Management. Innovations*, 2 (10), 49–55 [in Ukrainian].

Вовк Вікторія Яківна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри банківської справи, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна).

Вовк Вікторія Яковлевна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри банківського дела, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харків, 61166, Україна).

Vovk Viktoriia – Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Banking, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Av., 61166 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: victoriavovk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5680-2967>

Researcher ID: N-6605-2018

Мовчан Анастасія Сергіївна – студентка, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна).

Мовчан Анастасія Сергеевна – студентка, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харків, 61166, Україна).

Movchan Anastasia – student, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Av., 61166 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: anastasia160916@gmail.com